

А. ДАД

**ЧОТИРИ
З
ТИСЯЧИ**

**СЕКЦІЯ
МИСТЦІВ, ПИСЬМЕННИКІВ ТА ЖУРНАЛІСТІВ УНО
В ПРАЗІ**

має на складі :

1. Погруддя вождів та Гол. Отамана С. Петлюри з терракоти, висота 18 см. Ціна за 1 шт. 10 RM
2. Портрети вождів, Гол. Отамана С. Петлюри, Святослава Хороброго, Полятих героїв: З. Коссака, О. Басарабової, Д. Данилишина, В. Білеса. Величина: 35×25, 32×33 см. Ціна за 1 прим. 1 RM
3. Шкільні стінні гасла з гарною оздобою. Ціна за 12 штук 2 RM
4. Листівки: Мужів української історії; О. Басарабової; Героїв Городка і Карпатської України; шкільні, фольклорні, великодні. Ціна за шт. 0.10 RM
за кольорові 0.15 RM
5. Книжки: О. Ольжич: „Вежі“, ціна 0.60 RM; В. М-к: „Городок Ягайлонський“, ціна 0.50 RM; А. Дад: „Чотири з тисячі“ (В дворіччя Березня Карп. України), ціна 0.50 RM; О. Лашенко: „Культурне життя на Україні“ (відб. з кал. „Сурми“), ціна 0.60 RM; „Оформлення домівок“ (відб. з кал. „Сурми“), ціна 0.60 RM; Збірник Українського Наукового Інституту в Америці. Ціна 5 RM.
6. Нотодруки: „Ой гердопийний пангоподарю“, вибір колядок і щедрівок, ціна 1 RM; „Ой, Див, Лядо“, вибір веснянок. Ціна 1 RM.
7. Інші видання. На бажання висилаються каталоги.

Книгарням і кольпортерам дасться опуст.

Замовлення адресувати:

В Протектораті й Німеччині:

Postfach 210. Hauptpostamt, Prag;

в Генерал-Губернаторстві:

Postfach 221. Hauptpostamt, Krakau.

Гроші переслати:

В Протектораті й Німеччині на адресу:

UNO Praha III, Josefská 2/II, Protektorat,

з допискою: „Бібл.“, або залученими складанками;

в Генерал-Губернаторстві на:

Ukrainbank, Krakau, Gertrudestrasse 12/4

з допискою „Виховна Бібліотека“, Конто ч. 121, або складанками Українбанку з тією ж допискою.

із Доброводівського архіву Орес-

А. ДАД

ЧОТИРИ З ТИСЯЧИ

*В дворіччя Березня
Карпатської України*

ПРАГА 1941

СЕРЦЯ МИСТЦІВ, ПИСЬМЕННИКІВ ТА ЖУРНАЛІСТІВ УНО
В ПРАЗІ

Березень 1939 р. . . .

З напруженням чекає цілий світ при радіоапаратах.

На Карпатській Україні майже одночасно вдаряють на кілька тисяч січовиків, озброєних парюю соток револьверів, три регулярні, модерно озброєні, армії. Чеська в Хусті, мадярська та польська переходять свої границі. День 14. березня 1939. року почався під знаком боротьби на Хустських вулицях. З револьверами та кількома крісами проти чеської панцирної зброї, гармат та скорострілів. В околиці Торуня боротьба та відкинення польського військового відділу. Роззброєння чеських поліційних та пограничних станиць січовиками. На мадярському фронті одчайдушний опір армії, що широким фронтом наступає на Карпатську Україну.

По довгих роках неволі знову свіжа кров на старих слідах буйної та нещасливої української волости.

Рахувати на перемогу було б абсурдом, — зрив на Закарпатті був спонтанним відрухом, що вилився у різкі форми української державности. На цьому малому клаптику української землі скупчилась тоді ідея українського націоналізму, що не вагається ні перед чим. Скласти зброю на

вимогу чи раду збройних сусідів — Закарпаття не могло.

Ми її не жалували, бо тут йшло про честь української нації, на яку дивився цілий світ.

І вона склала іспит своїй державно-національній зрілості при п'ятимісячній розбудові свого культурного життя та короткій, але завзятій, збройній обороні своїй незалежності. Життєві і творчі сили Закарпаття перевищили сподівання. Коли наступав критичний момент в житті Карпатської України, вона видерла зброю з рук одного противника, щоб кинутись з нею на других та боротися з ними до кінця, здобуваючи пошану й подив в очах німих чужо-державних свідків та навіть ворогів.

Самі маляри у своїй офіційній публікації «Г е р о ї П і д к а р п а т т я» пишуть: — Проти. . . «Січ-гардистів треба було боротися, і багато малярських хлопців, смілих гонведів віддало життя. Гонведи, що згинули за батьківщину, були героями, але героями були й ті, що залишились в живих, але що ввічі смерті гляділи». . . «Тільки з великим напруженням — вдалося витиснути ворога з його позицій». . . «Многим записаним і незаписаним героям гордо віддає честь кожний маляр». . . «Черпайте сили і учіться з їх прикладу, бо що гонведи виконали на Підкарпатті — гідне в вічних споминів». . .

Організація Українських Націоналістів була свідомо неминучости кривавого чину Закарпаття — треба було боронити честь Української Нації.

Дипломатичним шляхом не далось нічого зробити.

Лишалися тільки серця і голі руки української молоді.

Босве командування «Карпатської Січі» віддано в руки молодого фахівця — штабовика, яким був

Михайло Колодзінський (Гузар), розстріляний мадярами дня 19. III. в Солотвинських Копальнях.

Походив він із селянської, української, римокатолицької родини. Народився 26. липня 1902. року в селі Поточиськах коло Городенки.

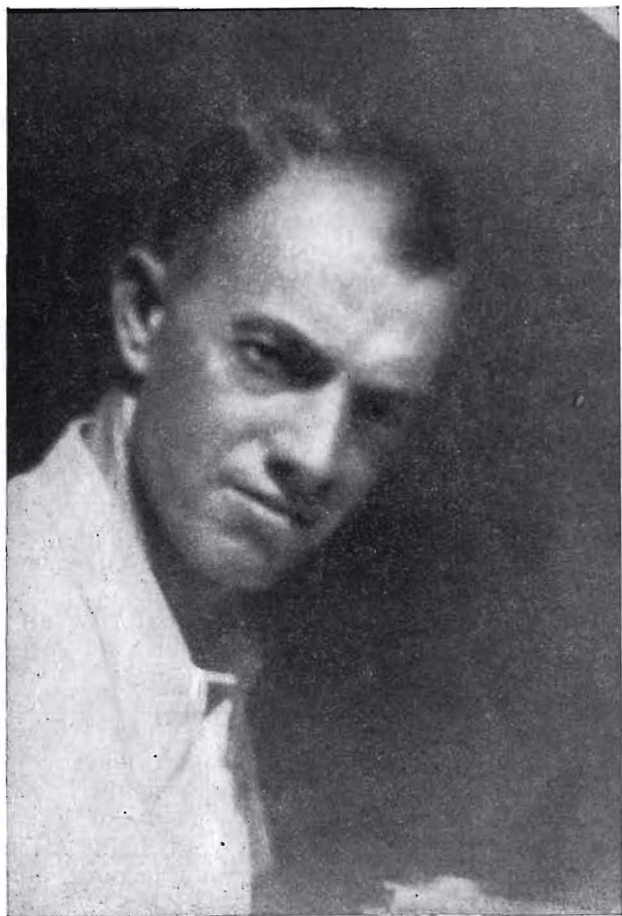
На здібного до науки хлопця звертає увагу польський ксьондз та, використовуючи неможливість його батьків, бере долю дитини у свої руки.

Якийсь час ходить хлопчина до польської гімназії, але потім втікає з неї та записується до української в Станиславові. З ксьондзом зносини зриваються. Малий хлопчина починає сам собі давати раду: частинно утримується з грошей, які йому присилає сестра з Америки та з корреспонденції. Підчас війни вчиться вдома, складаючи іспити при Станиславівській гімназії.

Року 1922. вступає до української гімназії в Коломиї, при кінці студій переходить на грекокатолицизм та складає іспит зрілості.

Від дитинства виявляє Колодзінський рівність характеру та упертість у всіх замірах і таким власне залишається до кінця свого життя.

Скромний, замкнений у своїй глибокій індивідуальності, нерозмовний, він одночасно з тим був дуже привітний і завжди усміхнений. Його особливою здібністю у спілкуванні з людьми, було вміння їх слухати.

М. Колодзінський-Гузар.

Спеціальне замилювання мав до історії, зокрема української, та до військової науки.

Запалений гімнаст-руховик, він понад усе любив тренінг та труд, що ведуть до досконалости тіло і гартують дух.

Остаточно оформлюється його натура та залізною волею скеровуються в одному напрямі, до одної цілі тоді, коли він по зложенні матури вступає до війська.

Від того часу Колодзінський цілковито віддається військовій справі; багато читає, студіює в цій ділянці та збирає власну поважну військову бібліотеку.

Підхорунжівку кінчає з відзначенням. Йому пропонують залишитися настало при війську, але на це він не погоджується. Виходить з підхорунжівки з рангою підпоручника та заглиблюється у поважні військові студії.

Кожній людині, що провадить архіварні, наукові досліді, загрожує небезпека стати нежиттєвим теоретиком, але це не загрожувало Колодзінському, який умів у своїй скупченій натурі сполучити студії штабового старшини з практикою фанатика-воєнка, що добровільно голосився щороку на повторення резервістів; напихав цеглою свій наплечник аби мати приписовий тягар і органічно не зносив нечищеної зброї, що не раз використовували товариші, підставляючи йому її провокативно до чищення.

На маневрах він мав не раз прикrostи через «занадто солідне» виконання своїх обов'язків, бо це було не на руку розпущеній польській старшині.

У своїх військових студіях найбільше цікавиться добою Хмельницького, особливо постаттю полк. Богуна.*) Докладно студіює техніку козацьких укріплень за голяндськими джерелами. Має свою власну теорію модерної партизанки та власну концепцію удосконалення кулеметного вогню. Але його військовим коником була піхота.

Серед тісного кола друзів мав він жартівливо-популярне прізвище «генерала». В товаристві давався дуже легко провокувати: хай би хтось посмів в його присутності почати дискусію на військові теми, або, Боже борони, злегковажити собі його піхоту, — спокійна, зрівноважена постать скромного юнака перетворювалась у дієсно грізного генерала, фанатичного прихильника та оборонця інфантерії. І тоді зухвала аудиторія, що підступно зачепила його чуле місце, мусіла вислухувати запальні виклади на цю тему.

Року 1927. записується він на правничий факультет у Львові. Цього ж року стає він членом «Української Військової Організації».

У вересні 1929. року арештують його в звязку із замахом на Східні Торги. По розправі в липні 1930 р. виходить на волю. У вересні 1930. знову арештують його та позбавляють офіцерського ступіня за приналежність до «УВО».

Увесь цей час активно працює у військовім секторі «Організації Українських Націоналістів». Зорганізовує гурток українських підстаршин. До-

*) Див. його працю «Полковник Іван Богун», що вишла в Народній Бібліотеці час. «Наступ», в-ва «Пробосм» в Празі.

писує до офіційних органів ОУН на фахові теми. За реферат, що був поміщений у «Розбудові Нації» на тему військового виховання, засуджено його року 1932. на рік в'язниці.

Суд та військові польські експерти були заскочені його гідною поставою та з подивом цитували винятки з його блискучого реферату, до якого автор спокійно признався.

Навіть прокуратор схилив голову перед засудженням, висловлюючи, що: він ніколи не сподівався, щоб «ОУН» мало так солідно підготованих військовиків. Він мав до цього часу таке враження, що члени ОУН це звичайні авантюристи, які кидаються з мотикою на сонце.

По виході з в'язниці, Мих. Колодзінський перебував ще якийсь час нелегально в Польщі та виїжджає за границю. Там він продовжує далі свої військові студії. В Югославії переходить спеціальний вишкіл штабового старшини. Видноокруги його можливостей ширшають.

На Закарпаття приїхав М. Колодзінський-Гузар — з доручення Військового Штабу Організації: простудіювати терен та бути на місці для обняття військової керми на випадок подій.

Виконавши підготовче завдання, він у звязку з політичним напруженням, береться до приспіненого військового вишколу; викладає зокрема на старшинським та підстаршинським курсах Карпатської Січі.

На Карпатській Україні його струнка військова постать у сірім цивільнім плащі була добре знана.

Називано його популярно інструктором, або полковником.

В неділю рано 12. березня, в звязку зі загостренням ситуації, перебирає він бойову команду Січі та робить останні приготування в терені на випадок виступу чехів.

14. березня кермує обороною Головної Команди та заряджує виступ провінції проти чехів.

15. III. стає: Шефом Штабу Збройних «Сил Карпатської України». І кермує операціями проти мадярів, на Хустському та Іршавському фронтах.

Відходить пішки 16. III. над вечір з головними силами січовиків через Сокирницю, Буштино, Нересницю в напрямі Бичкова, з наміром поставити там другу оборонну лінію, але було вже запізно, мадярам вдалося раніше захопити цю околицю.

Битва була програна, але Карпатська Україна не здалася.

Останній курінь під проводом Шефа Штабу з боєм відступав до румунської границі. Відступаючи крок-за-кроком, залишали с в і ж у к р о в н а с т а р и х с л і д а х, нераз вже скривавленої Батьківщини.

Перед очами Колодзінського промайнуло ціле його життя, повне праці та самопосягати.

Уста були міцно стиснуті. На чолі лягла рішуча, вперта борозна. Думка горячково працювала. . . Тіло відмовляло послуху, — воно було хоре, виснажене кількома безсонними ночами. Воля казала брести далі скривавленим снігом нещасливого Закарпаття. . . А мозок далі працював: яка

іронія! Пощо було стільки вчитись... Техніка укріплень, модерний кулеметний вогонь... Нова тактика піхотних карних когорт... і він полководець — мозок і серце армії. Навколо вірний школений штаб однодумців-старшин — чулий апарат, в якому тільки треба натиснути кілька підойм і перемога певна... Він знає, як це треба зробити...

То знов безтямноболючі спомини дійсности: він при телефонах з перетягненими кабелями, з радіа яких чути мадярські образи та чеські кпини. А це він на барикадах з двома десятками січовиків, озброєними 13-тьма крісами та кількома револьверами, — проти чеського регулярного війська, танків, ручних гранат та піхотних гармат.

Так, це героїство. Карпатська Україна склала іспит своєї національної зрілості. Честь урятована... але чи це його заслуга?

Герої це одиниці, десятки, сотні січовиків, а він, як Шеф Штабу неіснуючого війська, безпомічна, жалюгідна постать... Не такої босвої практики шукав він на Закарпатті.

Але ні! Він не програв:

«Бій програний, то бій, який уважається проганим, бо бій не програється матеріяльно», сказав Де Местр...

П а р т и з а н к а! Блискавкою доходить до його свідомости.

Він зупиняє відділ, пояснює січовикам, що зприводу хвороби не може йти далі та лишається в селі Апші, обіцяючи дігнати їх на другий день. При ньому залишається його приятель Зенон

Коссак (Тарнавський) та ще один січовик, якого вони пізніше відіслали і від якого знаємо їх нездійснені плани.

От приблизний зміст їх розмови: «Зенку, не журись! Нам нічого не зроблять; січовика відішлемо, а тоді передеремось до Ясіння в гори. . . гуцули файні хлопці. А тоді хай дрижать. . . розумієш? Партизанка!». . . — «Розумію! згода! Повертатися соромно. . . Як прийдеться — ну то згинемо. . .»

На другий день їх зловила в лісі мадярська стежа і відвела до тюрми в Солотвині. В неділю 19. березня розстріляно їх разом із іншими 15-тьма січовиками.

Михайло Колодзінський-Гузар залишив по собі виритий на в'язничній стіні націоналістичний Тризуб і напис:

«Слава Коновальцеві
— Мельникові!»

Умер як націоналіст на своїй стійці.

Зепон Коссак - Тарнавський, — популярно знаний як Зенко, був привітний, веселий, гарний блондин з блакитними очима. . . Але годі було про нього зібрати якийсь суцільний, конкретний матеріал. Знайомі та навіть близькі товариші його подавали часами цілковито суперечні інформації. Свідчить це хіба про те, що ця людина була непересічної індивідуальності та волі, — коли могла мати стільки друзів та ворогів.

Життя його залишило глибокий слід в пам'яті

З. Коссаж-Тарнавський.

оточення: Зенка любили, або ненавиділи, — байдужих не було.

Зенко записався у Львові на право, та не міг віддаватися йому. Працював зі запалом, але мав хвилини меланхолії. Його присутність була конечною у кожному товаристві, — він чарівно співав, мріяв добами, мав несамовиті фантазії, або несподівано зникав на неозначений термін з романтичних причин. І так минало його неспокоїне, повне потрясень, але барвисте життя.

У своїй околиці коло Дрогобича Зенко вірцево зорганізував робітництво. Там його всі поважали, любили та уважали за авторитет. Знана була його здібність до пера та тепле відношення до друзів: він вічно для когось писав реферати та тексти промов, — так було на шкільній лаві і таким він лишився до кінця своїх бурхливих днів.

Перший раз арештовано його в звязку з убивством Голуфка. Тоді Зенон Коссак довів своїм ворогам, що він людина залізної волі. Його в людський спосіб катовано, але не зрадив нічого. Вязні відносилися до нього з великою повагою, як людини, що сиділа за «мокру роботу» та за те, що вмів твердо, безоглядно мовчати.

Другий раз арештовано його в грудні 1932 року за Городок. Ставав до суду разом із Біласом і Данилишином і пізніше — засуджений був на 8 літ.

Про його тюремну діяльність в Бригітках оповідають політичні вязні: «Провадив курс ідеологічно-політичного перевишколу. Від Зенка віяло

якимсь непереможним теплом, він умів перемогати своєю лагідністю, його таємна сила робила чуда і з адміністрацією в'язниці. Як провідник, підготовляв він колись в'язнів до акції, коли «грипс» з пляном переловила в'язнична сторожа, — Зенка покарано «темником», але всі вимоги, які мала на меті акція, полагоджено».

Як суперечним здається нам закидати йому «мелянхолію», коли візьмемо під увагу слова другого в'язня з Бригіток: «Зенон Коссак вічно співав, але надлюдським видався мені його спів перед лицем шибениці, — підчас наглого поступовання».

Він вічно співав в дуеті з якимсь іншим «мелянхоліком», що сидів напроти. В'язнична сторожа не могла собі усвідомити психіки цих в'язнів, на яких не впливала свідомість близької смерті та називала їх варіятами».

Співв'язень, особистий приятель Коссака, характеризує його з часів побуту у Вронках так: «Зенко усі природні та суспільні явища сприймав безпосередньо. Умів підійти до кожної людини та зламати мури чужости між собою та співрозмовцем. Він мав глибоке почуття організаційної карності, особливо в рамках тюремного життя. Коли його одного разу усунуто від функції провідника та ідеологічної праці — обурення в'язнів не мало границь, але він не тільки не використав цього настрою, а протилежно ужив цілого свого авторитету, щоб зліквідувати назріваючий бунт та дав своїм обуреним товаришам взірць карності, підпорядковуючись зарядженням зверх-

ника. Тому його авторитет надалі залишився промінювати на оточення».

Цей самий в'язень характеризує Коссака, як українця — націоналіста, що немав дрібничково загумінкових та вузько-регіональних вад, — «Зенко не був типом галичанина, що поза Галичиною України не бачить, — він не мав жадних теренових симпатій, тому добре розумів душу кожного українця та вмів до неї належно підійти.

Йому легко було знизитися до маси, запалити її та потягнути за собою і він не раз так робив. . .

Таким був він ціле своє життя від дитинства, ще «як десятилітній хлопчина проявляв Зенко сильну індивідуальність, накидав свою волю оточенню; як провідник, винахідник та диктатор в усіх дитячих забавах, але легко підпадав своїм настроям. Не раз бували такі випадки, що він, запаливши дітей до якоїсь забави, — сам раптовно холонув, поважнів та неохоче кудись відходив без слова». Він відходив від дитячої забави, яка для нього несподівано тратила чар — ставала не поважною, не реальною. Що ж дивного, коли те саме повторювалось і в правдивім житті, яке він раптом собі усвідомлював як тільки забаву та відходив від неї байдужий та знеохочений, — в країну своїх реальних форм та ідей.

На Карпатську Україну переходить Коссак через Карпати та відразу асимілюється в шаленому темпі розбудови її державности: Дістає приділ субреферента ідеології в пропагандивному рефераті; повнить функцію адютанта команданта Карпатської Січи; викладає, як інструктор, на під-

старшинському курсі, в коші та у січовичок; виконує окремі доручення команди; в його руках знаходиться звязок у зовнішніх справах, з чужинецькими представниками; дістає приділ праці в «УНО» та державному пресовому органі «Свободі». Організує II-ий зїзд січовиків; пише обіжники, реферати, летючки за Прхалівщини.

На Закарпатті характеризують його люди тими словами: невтомна людина ясної думки, добрий промовець та психолог. . .»

«Тверда бистродумуюча людина. Тихий, спокійний та заразом дуже енергійний. Казав, відступаючи з останнім відділом: «Сором повертатися — піду в піднілля!»

Вночі з 15. на 16-го березня працював в будові Уряду при радіовисильні та переслухував полонених мадяр.

Відходив разом з Михайлом Колодзінським та до кінця поділив його долю. Відповідь його на заохоту переходити румунський кордон, була: «Залишуся при хорому товаришеві, а потім може нам удасться зорганізувати повстання в горах».

Характерною та твердою була відповідь Карпатської України його устами передана тої ж критичної ночі з 15 на 16-го на раду чужинецького консула піддатися Мадярам без проливу крови, бо вони наступають широким фронтом і не можуть бути стримані — він відповів: «Українці не тамті, — добровільно держави не віддають!»

* *
*

Щоб належно оцінити та зрозуміти, яка дорога була Закарпаттю його державність, треба зрозуміти закарпатця, якого до того часу морила голодом чужа господарка, калічила йому душу ворожа асиміляційна політика та чуже духовенство.

Усе було пригнічене, приспане, забите «. . хоч би промінчик якоїсь національної свідомости. Мало хто на селі вмів прочитати українське писання чи друковане слово. Ніхто не чув про Україну та українців, себе називали руснаками, а на нас спершу казали, що ми поляки, бо ми з Галичини, цебто в їх тодішньому розумінню з Польщі. Це свідчило, що ті люди жили, мов заворожені лихою відьмою, і тоді не здавали собі справи, які великі події перевалюються понад їх голови, як у той час рішається і їх доля. . .

Але й тишило стрільців, що цей народ в самому корені ще український. Вже саме те, що вони не забули своєї мови — і говорили, не зважаючи на мадярські домішки, українською мовою, свідчило добре про той народ. Та видно було, що і по вдачі своїй вони нам рідні брати. Відразу нам впала в очі їх щира гостинність. Хоч які вбогі, а приймали стрільців чим могли, а що надходила якраз неділя і було вже по жнивах, то й було чим погостити. Найближчі дні показали, що той народ тільки дуже приспаний і притиснений — але свідомість його легко розбудити. (Зі споминів УСуСуца).

Будились до тої свідомости спочатку одиниці, але було їх щораз то більше. Вони виростали,

як маки на морі, вони поривали всю цвіль до вогню та підготовляли Закарпаття до його суворого чину.

Одним з піонерів вогняної доби Закарпаття був:

Олекса Блестів - Гайдамака — його гаслом було — «перемога або смерть!»

«Лежить він похований на хустському цвинтарі, але невідома рука все поставить там хрест і вінець з жовто-синіх квітів. Ти поляг, але твій дух вічно буде жити, як довго буде жити українська нація» (слова зі спогадів його землячки).

Народився Блестів у Хусті в дуже бідній родині. Мати вмерла, як був він ще цілком малий. Під опікою хорого батька залишилося четверо дітей.

Тяжке було їх життя та наука. Але Олекса був твердої, упертої натури; мав величезні здібності до науки та невичерпану енергію. Він вчиться в гімназії, утримує з лекцій цілу родину, помагає сестрі та братам у науці, закладає Пласт та увесь час залишається його духовним опікуном і провідником, як кошовий.

Працює в Просвіті межи старшим громадянством та здобуває собі його довіря. Серед міської молоді ширить свідомість та освіту. Гімназію кінчає з відзначенням і вступає до празького університету на україністику. По двох роках надлюдської праці в жахливих матеріяльних умовах повертає на Закарпаття і кидається у самий вир боротьби та праці: він є провідником ОУН на Хуст, працює як лектор в пропагандивному рефераті, велику роботу виконує в передвиборчій акції (зокрема серед православних), організує та

О. Блестів.

школить студентсько-робітничу сотню Карпатської Січі. Бере участь в подіях 14.-16. березня.

16. березня кермував сторожею на Хустському Замку та не встиг відступити. Довший час голодує і мерзне в укритті, потім виходить на підступне заповнення маляр про безпеку для тих, що повертаються зі схованок. Його зловлено, увязнено та засуджено на смерть.

Багатьом наvertsалися сльози на очі, коли під багнетами вели гонведи Олексу Блестова через Хуст: він ступав з високо піднятою головою, в очах його кожний міг прочитати погорду смерті, мужнє прийняття кінця, коли не можна було так жити, як він того прагнув.

Перед смертю катували його малярони, вбиваючи в руки й ноги шпильки, а один з них: Марко, гробар, що мав склеп під Січовою Командою, різав йому тіло шилкою.

Батько, довідавшись про муки сина, вмірає, залишаючи малих дітей без опіки. Місто Хуст вислало делегацію до малярської влади з просьбою звільнити Блестова, мотивуючи свою просьбу безвихідним положенням сиріт. Але просьбу відкинено та навіть делегацію заарештовано.

Засуджений встиг передати записку: «Умираю, бо любив свою Україну! Малярська Народня Рада засудила мене на смерть. Свідчив проти мене проф. Олає».

У в'язниці залишив наше кровю на стіні «Помстїть ворогам за братню кров!»

* *

*

І братня кров була помцена. Ніодної пяди праддівської землі не віддали задармо, — лилася кров за кров.

Переможцям дорого коштувала наша карпатська державність: сотки трупів з модерної Прхалівської армії, ляцьких терористів та вояків, що осмілились перейти границі Карпатської України та, нарешті, гонведів, що полягли від руки українця.

Одним з таких местників був:

Федір Тацинець - Крот.

В ніч з 13. на 14. він був дижурним старшиною Хусту. Контролюючи поготівля, заходить до редакції «Наступу». Всі в порядку. . . Хлопці готові до бою, але настроїй нервовий. Його обступають, з уст когось зривається питання: «Що буде?». . .

Тацинець підносить тяжкі повіки — він не спить вже четверту ніч — та відповідає твердим рішучим голосом: «Будемо битись. . . Як довго, це залежить від нас!».

Він лягає на лавці відпочити, не скидаючи з себе мундура. Лежить з відчиненими очима. Думки гарячково тиснуться до голови: Він бачить себе в ріднім селі коло Волового. Бачить зелені верхи, які він так любив слухати та мовчати в їх присутности. Малий «Федь» дуже любив ходити по горах і полонинах і прислухатися до їх життя. Той, хто розуміє мову гір, буде завжди слухати, а не говорити. . . Та й пощо, все одно люди не зрозуміють. Федь любив читати та любив розуміти все, що його оточувало. За здібності до науки він

Федір Тацінець.

дістає стипендію в Ужгородській учительській семінарії. Вчиться пильно й багато читає. Книжки та друзі зі старших клас усвідомлюють його національно.

Безпосередня буйна натура хлопчини та ясне сприймання національної правди викликає в ньому зухвалий бунт проти несправедливости, що діється його землі й народові. На якомусь шкільному святі, бачучи порозвішувані всюди чужі прапори та героїчні образи, — раптом не витримує і впадає в якийсь дикий шал: зриває чужиницькі реліквії, топче їх ногами та кричить на всю залю: «Не треба тут того, на нашій українській землі. Жовтоблакитний прапор повісити та Шевченка, а не це сміття!». . .

Професорам-українцям пощастило цей інцидент залагодити так, що Федя з семінарії не викинуто, але стипендію відібрано. Хлопчина бідує страшенно, одначе вчиться далі.

На третьому курсі він стає членом «УВО». Виконує замах на представника москвофілів Сабова, — чим сколихує духове життя Закарпаття та побуджує молодь до національного зриву. . .

Тадинець несподівано підноситься та кидає гостре питання: «Друзі! Чи готові ви сповнити свій обов'язок?» «Так! готові! — рвучко лунає зі всіх сторін. . .

Ніч, час та нерви змагаються між собою, — це поготівля. Воно настирливо й тупо вдирається в мозок та без системи викликає в ньому різні образи: «Вязничний холод, що вжерся в кості їдким ревматизмом та втроїв літа молоді. Зну-

щання чужинців у тюрмі. . . Потім вийшов на світ, але вчитись і жити не дали, — бо він «ребеліянт».

Це тавро вже пристало до нього на ціле життя й він гордий був з нього. Позбавлений громадянських прав, без сил та матеріяльних засобів, він уперто передирався крізь огидне його натурі життя. . . У війську нові знущання — за найменшу невагу чужі старшини нелюдсько карали його, як «ребеліянта».

По скінченні війська відбував організаційний, саботажево-босвий та військовий курс. Як босвий референт Краєвої Екзекутиви Закарпаття, переводить активно вишкіл членства.

1938 рік. . . Мобілізація чеської армії. . . Бої з мадярами. . . В його частині більшість — українці, що завзято боронять свою рідну землю. . . По демобілізації голоситься до Головної Команди Січі. . . Він командант Хустського коша. . . Тепер він Референт місця осідку Команди та командант Хустської округи. . .

Сьогодні він є дежурним старшиною Хусту. Вже четверту ніч проводить без сну. . . Але це нічого, — з гарячкою можна довго неспати.

О другій годині вночі Тацинець виходить.

О шостій падають перші стріли: чеська регулярна армія напала на безборонну Січову Гостинницю, але, зустрівши револьверовий опір кількох січовиків, мусіла відступити, розпочати правильну облогу та кулеметний вогонь по вікнах будинку. Але вояки скоро переконалися, що не цілком безпечно стояти групами, поприклеюваними під будинком, який обстрілюють їх пан-

цировози: з одного кінця площі крісовими сальвами відізався «Альказар Летючої Естради», з другого машинова пістоля Тадинця, що з малим відділом січовиків пробився через городи та зайняв магістрат.

За хвилину площа була пуста. Попід мурами залишилося кілька забитих та ранених чехів.

Усвідомивши собі, що кільканадцять озброєних січовиків уявляють собою надто велику небезпеку, чеська команда заалярмувала ще три боєві вози та свіжий відділ війська, яке спішно займало позиції попід брамами, криючись за жінками та цивільною публікою, що її насильно передтим витиснуло з бічних вулиць на площу.

Ця нова тактика вдалась знаменито. Тепер військо могло розпочати регулярний наступ.

Щоб не бути і собі відрізаним, Тадинець відступає зі своїм відділом тою ж самою дорогою через город, але тепер вже не виходить на вулицю через подвіря «Наступу», а коло «Січової Молочарні».

У нього в руках машинова пістоля. За ним хлопці з амуніцією та револьверами в руках. Зпочатку очищує вулицю від чехів у напрямі до площі, потім приймає бій із заду від вулиці Духновича. Переходить її не перестаючи стріляти коло державної друкарні та під перехресним вогнем зникає в полі, залишаючи на своїм шляху кілька ранених та забитих противників. В Нанкові за Хустом роззброює станицю жандармерії та на другий день 15. березня знову стає до диспозиції Січової Команди із відділом добре озброєних січовиків.

При відступі головних сил провадить відділ наколесників, що творять їх задню сторожу. Коло Буштина відбиває напад малярської передньої сторожі. . . В Апші, так як Колодзінський і Косак, відмовляється йти до Румунії, кажучи: я тут народився й тільки тут можу працювати чи згинуть для своєї Батьківщини. Він повертає до рідного села Келечина, де його арештують маляри та розстрілюють.

В Організації був знаний, як тверда, карна людина.

Мав рангу поручника К. Січі.

На Закарпатті залишив він по собі славу першого націоналіста-фанатика, що жив, терпів та вмер за ідею.

Тацинець був правдивий син Срібної Землі: мовчазний, заслуханий в далеке легінь, що розумів мову кожного срібного потічка, які збігали з зелених верховин та шепотіли йому легенди та казки його Батьківщини.

Мабуть не тільки він розумів голос своєї землі, але й вона розуміла його науку, коли так рясно відкликнулася геройськими вчинками своїх юнаків та навіть дітей.

Та весна, що збудила Закарпаття до нового чину, принесла з собою нову кров, відновлену любов до України.

Немає такої родини, в якій би не проклинали напасника та не оплакували: батька, сина, брата, чи дитини.

Так! І діти брали участь в боротьбі. Коли не ставало дорослих, вони схопили скривавлену в

боях зброю та піднесли її проти регулярної армії.

Хустеська гімназія, торговельна академія, учительська семінарія, — це сотки дитячих рук, що витягнулись по непосильну для них зброю, вперто взяли її й згнули за спільну ідею.

Багато оповідань та легенд повстало на цю тему. Офіційні відомості подають тільки число учнів, що забиті були в боях, або розстріляні мадярами. В числі розстріляних та закатованих фігурують навіть дівчата, що несли звязкову чи санітарну службу.

Правду знають тільки матірні сльози, що льються по ночах.

Вайда Василь	Салай Іван
Дангевський В.	Тетза Михайло
Колча Петро	Тимошук Петро
Пекар Юрко	Цьома . . .
Козак Петро	Шкіряк Осип
Мольнар Петро	Юда Михайло

і багато інших імен, яких ще не вдалося докладно усталити.

Народній переказ говорить, що їх було двісті. З револьверами та крісами, яких вони не могли належно в руках утримати, — залягли вони коло Королева над Тисою і там прийняли сотисячний наступ гонведів. Їх посікли з літаків та танків кулеметами, закидали гранатами та пороздирали вже мертві тіла багнетами. Тися вийшла з берегів від крові дитячої, а військо далі покотилося, заливаючи плачем і кровю землю

українську. Уночі зійшлися потайки батьки нещасливі, щоб дітей своїх поховати. Поховали їх гідно на горбі над Тисою, могилу велику насипали, помолилися Богу та й додому сумно пішли.

Аж чують спів дивний з могили доноситься, тини дітей їх встають із могили, з уст їх ллється гимн український «Ще не вмерла Україна і слава і воля» — ллється з дитячих грудей, а руки з погрозою туди ген витягаються, де на небі луни пожарів тремтять. Попадали всі на коліна та разом почали співать і молитися. Гими скінчився й знову тиша настала. Ніч все накрила. І розійшлися батьки по домах. І здрігнулося знов Закарпаття вісткою тою, бо кожний схотів чудо те бачити.

Сходилися селяни до тої гори, як на прощу, як на місце святе й там свою потіху знаходили і віру в те, що ще встануть січовики, а з січовиками встане й давня слава України.

Довідалися вороги про це все і заборонили під карою смерти сходитися до тої гори. Сотня воєнків пішла, щоб лопатами могилу розкопати та тіла дітей до Тиси поскидати. Та розгнівався Бог, вдарив громом у гору, поглибив їх і до Тиси вітром позмітав. Поплили ворожі труни водою, а буря ніч цілу шаліла. На ранок ясне сонце зійшло і небо блакитне до українців всмінулося.

Vytiskl „Knihtisk“, Praha XIII., Sámova 665.

**ЗАХОДОМ СЕКЦІЇ МИСТЦІВ, ПИСЬМЕННИКІВ
ТА ЖУРНАЛІСТІВ УНО В ПРАЗІ**

В И Й Ш О В

в е л и к н и й, б а г а т о і л ю с т р о в а н и й

АЛЬМАНАХ „СУРМИ“

що є необхідним підручником для кожного культурно-освітнього працівника та містить дані про українську територію, населення та природні багатства; огляд історичних подій та української культури у всіх ділянках; короткий нарис історії націоналістичного руху; засади позашкільної освіти, статті з ділянки театру, музики, виховання дітей та молоді, української звичаєвості, правила декорації домівок, уживання національних барв та ін. Зміст Альманаху склався на Календар тої ж назви, що вже вичерпаний.

Ц і н а з а 1 н р и м. 3.00 RM

А д р е с а д л я з а м о в л е н ь н а 2 с т о р. о к л а д и ш к и.

Перший
ЗБІРНИК УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНСТИ-
ТУТУ В АМЕРИЦІ

Збірник є цінним вкладом в нову українську науку. Складається з актуальних причинків з українознавства: історії („Українська історіографія“ — М. Андрусак); права („Судівництво й кари на Запорожжі“ — С. Наріжний);

історії суспільної думки („Іван Франко, як кригик політичних поглядів М. Драгоманова“ — М. Мухиц);

архітектури („Західні впливи в українсь. архітектурі X—XIII. ст.“ — Л. Красковська) і т. д.

та дисциплін технічних.

У Збірнику беруть участь визначні українські фахові сили, переважно з празького наукового осередку: окрім вгорі названих — Ф. Гайманівський, П. Герасименко, Н. Гнатюк, М. Зайців, О. Кандиба, М. Кушніренко, С. Опацький.

Ціна за 1 прим. 5 RM

Адреса для замовлень на 2 ст. окладинки.